

NESLUŽBENO GOSPODARSTVO U VANJSKOJ TRGOVINI*

Mr. sc. Davor GALINEC¹

Hrvatska narodna banka, Zagreb

UDK: 331.526.8:339.5]

Sažetak

Aktivnosti neslužbenoga gospodarstva (NG-a) ostvaruju se kroz mnoge kanale, od kojih je vanjska trgovina jedan od važnijih. Lažno iskazivanje podataka vezanih za vrijednost, količinu, stanje i podrijetlo robe može bitno utjecati na veličinu financijskih tokova koji prate robne tokove, ali i na visinu carinskih, poreznih i drugih davanja koje sudionici nastoje izbjeći, a trebaju ih podmiriti prema državi. Osnovni je cilj rada utvrditi potencijalne kanale NG-a u vanjskotrgovinskim poslovima između hrvatskih i inozemnih subjekata te razloge njihova nastanka (pranje novca, lažno iskazivanje vrijednosti robe na carinskoj deklaraciji, razlike carinskih stopa pri uvozu sličnih proizvoda, krivotvorenje dokumenata i izigravanje pravila o podrijetlu robe). U sklopu toga posebna je pozornost dana postojanju bilateralnih ugovora o slobodnoj trgovini i njihovu potencijalnom utjecaju na NG. Nadalje, procijenjeni su učinci postojanja carinskih olakšica i povlastica na aktivnosti NG-a u smislu izgubljenih carinskih i dijela poreznih prihoda (3,6% ukupnih proračunskih prihoda u 1998. i 1999. odnosno 2,2% u 2000. godini). Ukidanjem instrumentarija olakšica i povlastica pri uvozu roba vođenje fiskalne politike postaje transparentnije, kao i sama slika o prihodnoj i rashodnoj strani državnog proračuna. Iz rada proizlaze zaključci i smjernice za daljnja istraživanja NG-a u vanjskoj trgovini, posebice u smislu učinkovitosti carinske administracije, fiskalnog učinka carina, pranja novca te posljedica snižavanja poreza na dobit za stjecanje komparativnih prednosti gospodarstva.

Cljučne riječi: neslužbeno gospodarstvo, vanjska trgovina, pranje novca, carinske stope

* *Primljeno* (Received): 1. 11. 2001.

Prihvaćeno (Accepted): 31. 12. 2001.

¹ Autor je voditelj Odjela za statistiku platne bilance u HNB. Stavovi izneseni u ovom radu osobni su autorovi stavovi i nisu nužno stavovi institucije u kojoj je zaposlen niti je na bilo koji način obvezuju.

Uvod

Postojanje NG-a opći je problem, posebice u zemljama u razvoju i tranzicijskim zemljama. Neslužbeno gospodarstvo definiramo kao legalnu ili ilegalnu proizvodnju roba i usluga prema tržišnim načelima, koja pri tome ostaje nezabilježena u službenim procjenama BDP-a. Iz toga proizlazi da procjena veličine NG-a ovisi o razvijenosti i kvaliteti statistike BDP-a, pri čemu je poseban naglasak na specifičnostima promatrane ekonomije (stupanj razvijenosti, uključenost u razmjenu roba i usluga s ostatkom svijeta, razvijenost tržišta rada, porezni sustav, kvaliteta zakonodavstva i njegove primjene u praksi i sl.) u odnosu prema ekonomiji ostatka svijeta. Neusklađenost podataka o agregatnoj potrošnji i nacionalnom dohotku u sustavu nacionalnih računa (*System of National Accounts – SNA*) osnovni je pokazatelj postojanja NG-a. Naravno, ta neusklađenost može biti i statistička pogreška, tj. posljedica nedovoljno razvijene statistike društvenih računa. U tom slučaju treba provesti metodološka unaprjeđenja statistike kako bi se dobila prava slika o veličini NG-a. Poznato je da neki oblici gospodarske aktivnosti mogu biti potpuno legalni i mjerljivi, a zbog neadekvatnoga statističkog praćenja istodobno prikazani kao “statistička pogreška”. Osnovni je cilj rada utvrditi pojavne oblike NG-a u vanjskotrgovinskim poslovima između hrvatskih i inozemnih subjekata te razloge njihova nastanka.

1. Izvori neslužbenoga gospodarstva u robnoj razmjeni između Hrvatske i ostatka svijeta

U aktivnosti NG-a u nekoj zemlji nisu nužno uključeni samo rezidenti te zemlje nego i mnoge pravne i fizičke osobe iz ostalih zemalja ako imaju za to dovoljno motiva. Ako im je teže izigravati “pravila igre” u vlastitoj zemlji, oni proučavaju “pravila igre” u drugim zemljama (uglavnom u zemljama u razvoju, tranzicijskim zemljama, često s politički nestabilnim s nedovoljno kvalitetnim zakonodavstvom) i pri tome traže alternativne načine potpunoga ili djelomičnog izbjegavanja poreznih obveza, transfera kapitala ili pranja novca. Prema Bidianu (2000), procjena udjela NG-a u ukupnom gospodarstvu tijekom razdoblja 1989-1993. godine iznosi 39,2% u zemljama u razvoju, 23,2% u tranzicijskim zemljama te 14,2% u zemljama OECD-a. Kaufmann i Kaliberda (1993:16) procijenili su da je udio NG-a u zemljama bivšeg SSSR-a povećan s oko 12% 1989. na oko 37% 1994. godine, dok je u zemljama srednje i istočne Europe u istom razdoblju tek neznatno povećan (s oko 19 na oko 22%). Iz tih podataka možemo zaključiti da je 1989. godine udio NG-a u zemljama SEE-a bio inicijalno viši u usporedbi sa zemljama bivšeg SSSR-a, ali je tijekom petogodišnjeg razdoblja došlo do tek neznatnog povećanja udjela NG-a. Istodobno je udio NG-a povećan za oko tri puta u zemljama bivšeg SSSR-a. Učinci liberalizacije tržišta i režima vanjske trgovine, privatizacije, deregulacije cijena i sl. smanjuju troškove poslovanja u službenom gospodarstvu (SG-u). Stoga poduzeća primjenom *cost-benefit* metoda mogu odlučiti hoće li se njihovo poslovanje (ili dio poslovanja) ostvarivati u SG-u ili u NG-u. Za razliku od zemalja bivšeg SSSR-a, mnoge su tranzicijske zemlje srednje i istočne Europe tijekom posljednjeg desetljeća dosegly određeni stupanj ekonomske razvijenosti i prilagodbe nacionalnog za-

konodavstva i nalaze se u procesu ulaska u pridruženo članstvo EU-a. Udio NG-a u zemljama SEE-a zbog djelotvornijeg provođenja reformi tek neznatno povećava ili stagnira. To ne znači da će se udio NG-a u kratkom roku drastično smanjiti – najvjerojatnije će se “preseliti u najbliže manje razvijeno susjedstvo”. Suprotno tome, u zemljama bivšeg SSSR-a tržišne se reforme provode relativno sporo i aktivnosti NG-a bilježe porast.

Aktivnosti NG-a ostvaruju se kroz mnoge kanale, od kojih je vanjska trgovina jedan od važnijih. Robni tokovi po pravilu su popraćeni financijskim tokovima u istom iznosu. Stoga se svakim iskrivljavanjem podataka vezanih za vrijednost, količinu, stanje i podrijetlo robe može bitno utjecati na veličinu ukupnih financijskih tokova, ali i na visine carinskih, poreznih i drugih davanja koje sudionici nastoje izbjeći, a obvezni su ih podmiriti prema državi.

1.1. Pranje novca putem vanjskotrgovinskih poslova

Pod pranjem novca smatramo “proces u kojemu ‘perači novca’ u bankarskom, novčarskom ili drugom gospodarskom poslovanju različitim metodama prikrivaju pravi izvor novca (ili predmeta odnosno prava priskrbljenih novcem) koji je stečen određenim kaznenim djelom”. Novac stečen prodajom droga, trgovine ljudima, kockanjem, organiziranom prostitucijom, pljačkom banaka te ostalim ilegalnim (kriminalnim) aktivnostima unosi se u legalne vanjskotrgovinske tokove. Pranje novca putem postojećih ili u tu svrhu novostvorenih tokova robne razmjene smatra se ilegalnom aktivnošću, a očituje se specifičnim slučajevima (transakcijama) izvoza i uvoza roba koji se po vrijednosti bitno razlikuju od uobičajenih transakcija istovrsnom robom. Carinske i porezne vlasti često ne mogu odrediti je li riječ o pranju nezakonito stečenog novca putem vanjskotrgovinskih tokova, kao ni pozadinu transakcije. Transakcije pranja novca obavljaju se uspostavom trgovine sa zemljama u kojima carinske i porezne službe nisu dovoljno osposobljene (i uglavnom su korumpirane), u kojima je zakonodavstvo nedorečeno i u kojima ne postoje organizirani mehanizmi sprječavanja pranja novca. Prema nalazima FATF-a (*Financial Action Task Force on Money Laundering*) iz 2000. godine, glavnina pranja novca u vanjskotrgovinskim poslovima obavlja se lažnim iskazivanjem vrijednosti roba (precjenjivanje ili podcjenjivanje) na carinskim deklaracijama, na kojima je vrijednost roba nesrazmjerna tržišnoj vrijednosti po kojoj se ta roba inače razmjenjuje. Pri precjenjivanju vrijednosti uvoznik plaća izvozniku enormne iznose za gotovo bezvrijednu robu, koju uvoznik nakon primitka uništi, proda kao otpad ili preproda po simboličnoj cijeni. Na taj je način osigurana pravna osnova za transfer novca iz zemlje po osnovi uvoznog posla. Vanjskotrgovinski poslovi vezani za duhan, alkoholna pića, tekstil, plemenite metale, skupocjene automobile i plovila često su paravan za aktivnosti pranja novca. U mnogim su državama ovlasti carinskih službenika ograničene na nadzor robe pri izvozu i uvozu, kontrolu tereta i dokumenata, sprječavanje krijumčarenja te obračun carinskih i poreznih davanja. Njihov djelokrug nije toliko usmjeren na praćenje vanjskotrgovinskih poslova koji su paravan za pranje novca. Vanjskotrgovinske transakcije vezane za pranje novca nije lako otkriti, pogotovo zato što sudionici u takvom poslu redovito i bez pogovora podmiruju carinske i

porezne pristojbe. Ako carinici i posumnjaju u precijenjenu vrijednost robe pri uvozu, na prvi im pogled ništa nije sumnjivo – veća vrijednost uvezene robe znači i veće fiskalne prihode, a uvoznik se uvijek može izgovarati na “nepovoljne uvjete nabave robe na tržištu”.

Unaprjeđenja tog segmenta suzbijanja pranja novca postiže se edukacijom carinskih službenika i uspostavom suradnje odnosno sustava razmjene informacija između nacionalnih carinskih uprava, ureda za sprječavanje pranja novca i službe devizno-dokumentarne kontrole, sve to radi što kvalitetnije usporedbe informacija o robnim i novčanim tokovima kako bi se spriječilo pranje novca. U tu svrhu Carinska uprava treba imati bazu podataka s prosječnim cijenama pojedine robe pri izvozu i uvozu (vrijednost transakcije / količina) kako bi naknadnim provjerama utvrdila je li riječ o sumnjivoj transakciji (sa stajališta pranja novca) ili o statističkoj pogreški nastaloj nepravilnim popunjavanjem carinske deklaracije (što vodi iskrivljenju statističkih podataka o ostvarenoj vanjskotrgovinskoj razmjeni). Ako Carinska uprava usporedbom prosječnih cijena uoči sumnjivu transakciju, trebala bi o tome obavijestiti Ured za sprječavanje pranja novca. Prema informacijama objavljenima na web stranici Ureda za sprječavanje pranja novca², u procesu sprječavanja pranja novca “nužna je suradnja u provedbi mjera za sprječavanje i otkrivanje pranja novca Ureda s jedne strane i nadzornih službi Ministarstva financija (Financijska policije, Carinske i Porezne uprave te Deviznog inspektorata), Ministarstva unutarnjih poslova te Državnog odvjetništva, sudova i Hrvatske narodne banke, s jedne, odnosno obveznika (banke, ZAP-a, mjenjačnica, burze i dr.) s druge strane”. Taj citat upućuje samo na **nužnost suradnje** Ureda s Carinskom upravom, no ne zna se provodi li se ona u praksi i na koji način. Nije poznato ni to provodi li Carinska uprava analizu prosječnih cijena isključivo radi uklanjanja statističkih pogrešaka pri ispunjavanju carinskih deklaracija ili se analiza provodi i radi dostave podataka o sumnjivim transakcijama Uredu za sprječavanja pranja novca.

1.2. Lažno iskazivanje vrijednosti robe na carinskoj deklaraciji

Za razliku od opisanog oblika NG-a u vanjskoj trgovini, koji je ilegalan, lažno iskazivanje vrijednosti robe na carinskoj deklaraciji kao oblik NG-a posve je legalan i fiskalno motiviran. Naime, vlasnik novca stekao je novac legalnim poslovima i želi ga zadržati ondje gdje će platiti što manji porez i ostale namete. Carinska deklaracija osnovni je dokument na temelju kojega se obračunava vrijednost robe te carinska i porezna davanja državi. Zbog toga se vrednovanju robe u vanjskotrgovinskoj razmjeni treba pridati osobita pozornost. Ako je vrijednost robe niža ili viša od uobičajene tržišne vrijednosti, sudionik u vanjskotrgovinskom poslu koji lažno iskazuje vrijednost robe može zakinuti državni proračun za pozamašne iznose. Motivi za lažno iskazivanje vrijednosti robe jesu:

a) odljev kapitala – nastaje kada izvoznik podcijeni vrijednost robe (npr. izvoznik ima vlastito poduzeće u inozemstvu te robu izvozi poduzeću po sniženoj cijeni. Tada novonastali ekstraprofit ostaje na računu inozemnog poduzeća). Ako pak

² Internet adresa: <http://www.tel.hr/crofin/hr/main.htm>

uvoznik precijeni vrijednost robe (npr. ako ima vlastito poduzeće u inozemstvu koje nabavlja robu po svjetskoj cijeni. Ista roba ulazi na domaće tržište po višestruko povećanoj cijeni, a ekstraprofit ostaje na računu inozemnog poduzeća),

b) izbjegavanje podmirenja fiskalnih obveza i naplata subvencija – nastaje kada uvoznik podcijeni vrijednosti robe (te tako državnim proračunu uskrati puni prihodi od carina i poreza) ili kada izvoznik precijeni vrijednost robe kako bi zadržao izvozne subvencije.

Izvozne carine u Hrvatskoj ne postoje, iako članak 20. Carinskog zakona ostavlja mogućnost Vladi RH da posebnim propisom može odrediti carinu za izvoz određenih proizvoda. Izvozne kvote, zabrane i ostali oblici izvoznih ograničenja ukinuti su početkom 1999. godine. Na području izvoza primjenjuje se još samo režim izvoznih dozvola³, no udio proizvoda na tom režimu u izvozu gotovo je zanemariv. Pri izvozu roba proizvođač može ostvariti pravo na povrat poreza na dodanu vrijednost, a ne postoje znatnije izvozne subvencije te se pretpostavlja da je (uzevši u obzir sve navedene čimbenike) postojanje NG-a u vanjskoj trgovini znatnije vezano za uvozne aktivnosti. U spomenutim primjerima transakcija s vlastitim poduzećem u inozemstvu treba uzeti u obzir razlike u stopama poreza na dobit u Hrvatskoj i u zemlji u kojoj je osnovano poduzeće (predstavništvo ili poduzeće u slobodnoj carinskoj zoni), troškove osnivanja i vođenja poduzeća u inozemstvu, te visinu carinskih i poreznih opterećenja u Hrvatskoj pri uvoznim poslovima. Te su operacije potpuno legalne sa stajališta pranja novca jer je riječ o transakcijama između vlasnički povezanih poduzeća. Novac je legalno zarađen, a vlasnik ga želi zadržati na inozemnim računima radi plaćanja manjeg poreza u rezidentnoj ekonomiji. Opseg aktivnosti inozemnih poduzeća preko kojih se obavljaju takve vanjskotrgovinske transakcije (a koja su u vlasništvu domaćeg poduzeća) i ostalih pokazatelja njegova poslovanja teško je statistički pratiti u sustavu nacionalnih računa te uzeti u obzir pri izračunu BDP-a. Kako bi se smanjio opseg kapitalnog odljeva putem povezanih rezidentnih i nerezidentnih poduzeća, porez na dobit u rezidentnoj ekonomiji (sa svim popratnim olakšicama) trebao bi biti jednak ili manji od poreza na dobit u zemljama glavnim vanjskotrgovinskim partnerima. Isto se odnosi na zemlje u kojima su hrvatski rezidenti osnovali najviše poduzeća i na susjedne zemlje (u kojima se takva poduzeća ili predstavništva osnivaju radi što manjih transportnih troškova do zemlje krajnjeg uvoznika). Odluka hrvatske vlade da se stopa poreza na dobit smanji s 35 na 20% zasigurno je pridonijela smanjenju opsega takve vrste vanjskotrgovinskih poslova između povezanih poduzeća u zemlji i inozemstvu. Takva mjera može rezultirati smanjenim odljevom kapitala iz zemlje, što vodi povećanju razine gospodarske aktivnosti tih poduzeća u Hrvatskoj i fiskalnih prihoda. Prvi učinci smanjenja stope poreza na dobit već su vidljivi – tijekom prvih šest mjeseci 2001. godine proračunski prihodi od poreza na dobit povećani su za 13,8% u odnosu prema istom razdoblju prethodne godine. Istodobno, reinvestirana dobit poduzeća u inozemnom vlasništvu (dio dobiti koji se ne

³ Sukladno Uredbi o robama koje podliježu režimu izvoznih i uvoznih dozvola (NN 78/2000), proizvodi koji podliježu režimu izvoznih dozvola jesu morski koralji, radioaktivni materijal, eksplozivni, papirne novčanice, kovanice i plemeniti metali, nuklearni reaktori, oružje i streljivo te umjetnička djela, narkotici i potencijalno kemijsko naoružanje.

transferira inozemnom vlasniku nego se dodatno ulaže u poduzeće) povećana je za 85,6%. Usto, ta odluka može potaknuti inozemna poduzeća na osnivanje poduzeća, predstavništva ili poduzeća u slobodnoj carinskoj zoni u Hrvatskoj s istom namjenom. Porast inozemnih ulaganja uvelike ovisi i o tome hoće li Vlada uspjeti ukloniti većinu postojećih administrativnih prepreka za inozemna ulaganja⁴. Tada bi se (uz pretpostavku da stopa poreza na dobit ostane jednaka ili se dodatno smanji) povećao broj obveznika poreza na dobit (posebno nakon isteka razdoblja u kojemu su na snazi porezne olakšice za novoosnovana poduzeća). Zbog povećanja opsega poslovanja takvih poduzeća u Hrvatskoj bi došlo do dodatnog zapošljavanja domaće radne snage (i povećanja prihoda od poreza na njihov dohodak). Stoga je potrebno napraviti ozbiljnu analizu troškova i koristi od smanjenja poreza na dobit (i popratnih olakšica za novoosnovana poduzeća) kako bi se u budućnosti mogla voditi što djelotvornija i poticajna fiskalna politika.

1.3. Različitost carinskih stopa pri uvozu sličnih proizvoda

Carinska tarifa (u daljnjem tekstu CT) osnovni je instrument carinske politike u kojoj su propisane vrijednosti carinskih stopa koje se primjenjuju pri uvozu pojedinih roba na domicilno carinsko područje. Često se osim carinskih stopa primjenjuju i necarinski zaštitni instrumenti (dozvole, kvote, kontingenti, posebne pristojbe, olakšice, povlastice i sl.). Primjena necarinskih instrumenata dodatno povećava troškove uvoza, netransparentna je (teško je utvrditi konačno opterećenje pri uvozu) i diskriminativna prema različitim skupinama sudionika u vanjskotrgovinskom poslu. Glavnina necarinskih instrumenata ne primjenjuje se u Hrvatskoj od 1996. godine, kada je CT usklađen s međunarodnim standardima i nomenklaturama, a smanjena je i opća razina carinskih stopa. Učinci necarinskih instrumenata kvantificirani su i ugrađeni u vrijednosti osnovnih carinskih stopa ("tarifikacija"). Od necarinskih instrumenata na području uvoza (koji se mogu pojaviti kao potencijalno ograničenje pri uvozu) na snazi su još neki propisi vezani za standardizaciju i homologaciju proizvoda pri uvozu te veterinarske, sanitarne i fitosanitarne mjere.

U sklopu ulaska u članstvo Svjetske trgovinske organizacije (*World Trade Organization* – WTO), Carinska je uprava početkom 2000. godine donijela novi Carinski zakon koji je usklađen sa zahtjevima WTO-a. Prema odredbama tog zakona (čl. 20), carinska je tarifa i dalje glavni instrument pasivne zaštite pri uvozu. CT kao transparentni instrument trgovinske politike preferiraju WTO i Europska unija. Provedena je i tarifikacija specifičnih carina na uvoz poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, te sezonskih carina na uvoz poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda. Na taj je način iz tarife vidljiva vrsta proizvoda koji podliježe carini, razdoblje primjene i visina carine u tom razdoblju. CT se donosi unaprijed za svaku godinu, pri čemu se uzimaju u obzir obveze utemeljene na članstvu u WTO-u te prema drugim međunarodnim ugovorima što ih je zaključila (ili će ih zaključiti) Hrvatska. Carinske stope dodatno su smanjene za gotovo sve industrijske i poljoprivredne proizvode, što zasigurno pridonosi smanjenju opsega NG-a u vanjskoj trgovini.

⁴ Pregled administrativnih prepreka za inozemna ulaganja dan je u FIAS, 2001.

Tablica 1: Visina prosječnih carinskih stopa prema tarifnim brojevima

Razlike u postotnim bodovima	Broj 4-znamenkastih pozicija prema TB
≥ 20	49
15,01 – 20	66
10,01 – 15	150
4,01 – 10	285
0,01 – 5	378
0	313

Izvor: Carinska tarifa za 2001. godinu

Visina carinske stope na uvoz pojedinih proizvoda nije sama po sebi generator aktivnosti NG-a u vanjskoj trgovini (oko 1/4 tarifnih brojeva podliježe nultim carinama, a oko 3/4 tarifnih brojeva podliježe carinama od 0% do 10% - tabl. 1). Uglavnom su to razlike u carinskim stopama unutar istog tarifnog broja (4 znamenke) pri uvozu sličnih proizvoda. Pojedinačne carinske stope prema tarifnim oznakama (6-7 znamenki) agregirane su na razinu tarifnog broja (4 znamenke), te su izračunani tarifni minimumi, maksimumi i razlike (između najniže i najviše carinske stope) unutar pojedinoga tarifnog broja. (Detaljni pregled tih pokazatelja zainteresirani mogu dobiti od autora.)

Agregiranje tarifnih oznaka na razinu tarifnog broja provedeno je da se agregacijom na četveroznamenkastu razinu ne izgubi na homogenosti opisanih proizvoda. Analizom razlika među carinskim stopama u Carinskoj tarifi iz 2000. godine utvrđeno je da su najveća odstupanja nastala na području uvoza poljoprivrednih proizvoda. U tablici 2. prikazana je veličina tih razlika.

Tablica 2: Razlike carinskih stopa* unutar tarifnog broja

Razlike u postotnim bodovima	Broj 4-znamenkastih pozicija prema TB
$\geq 20,01$	51
15,01 – 20	16
10,01 – 15	100
4,01 – 10	158
0,01 – 5	248
0	670

* uključivši najvišu primjenjivu stopu

Izvor: Carinska tarifa za 2001. godinu

Velika razlika unutar istog tarifnog broja upućuje na potencijalnu mogućnost lažnog deklariranja vrste robe radi plaćanja što nižih carinskih i poreznih pristojbi. Pogrešno svrstavanje robe prema tarifnoj oznaci može biti rezultat pogrešnog deklariranja (prema namjeni, podrijetlu ili stanju robe) što ga obavlja uvoznik, koje-

mu u tome mogu pomoći i carinski djelatnici. Učestalost te pojave u Hrvatskoj još nije istražena. Na primjer, unutar TB 01.03. možemo vidjeti da se prema šifri tarifnog stavka 010392101 "svinje ostale za rasplod iznad 50 kg" pri uvozu primjenjuje carinska stopa od 0%, dok se prema šifri tarifne stavke 010392209 "svinje ostale mesnate za klanje iznad 50 kg" pri uvozu primjenjuje carinska stopa od 9%, odnosno 51,3% u slučaju primjene maksimalne carinske stope. Jednako tako uvoz prema tarifnoj stavci 020319500 "svinjski vrat bez masnoća svježi/rashlađeni" podliježe stopi od 41,7%, a uvoz prema tarifnoj stavci 020329505 "svinjski vrat bez masnoće, smrznuti" podliježe stopi od 9%, odnosno 37,7% pri primjeni maksimalne carinske stope. Pri tome valja napomenuti da je uvoz smrznutoga svinjskog vrata bio 77 puta veći od vrijednosti uvoza svježega ili rashlađenoga svinjskog vrata prema podacima o uvozu za 1999. godinu (uz pretpostavku da je i te godine tarifna razlika bila otprilike jednaka). Ako svinju namijenjenu klanju uvoznik prikaže na carinskoj deklaraciji kao svinju namijenjenu rasplodu, a svježi/rashlađeni svinjski vrat kao smrznuti, uštede za uvoznika (koje su istodobno gubitak prihoda državnog proračuna) mogu biti velike, čak i kada se uzme u obzir trošak podmićivanja carinskih službenika. Troškovi smrzavanja svježega/rashlađenoga svinjskog vrata u zemlji iz koje se obavlja reeksport (kako bi roba promijenila stanje i bila reeksportirana po nižoj carinskoj stopi u zemlju namjene) manji su od razlike u visini carinskih stopa.

Postojanje tog oblika NG-a može se utvrditi praćenjem podataka o uvozu roba prema tarifnim brojevima i oznakama. Na razini tarifnog broja promatra se uvoz sličnih proizvoda prema tarifnim oznakama. Ako se primijeti da je uvoz proizvoda tarifiranoga prema nižoj carinskoj stopi narastao, uz istodobno smanjenje vrijednosti uvoza sličnog proizvoda koji je tarifiran prema višoj carinskoj stopi, možemo sumnjati da je riječ o pogrešnom deklariranju proizvoda prema tarifnoj oznaci. Ujedno je potrebno uzeti u obzir i promjene stopa iskazanih u CT-u, jer sniženje pojedinih stopa u odnosu prema drugim stopama koje se primjenjuju pri uvozu sličnih proizvoda može dovesti do povećanja opsega tog oblika NG-a. Detaljnom analizom podataka o uvozu robe prema tarifnim oznakama i pripadajućim carinskim stopama može se napraviti uprosječivanje (izjednačavanje) carinskih stopa radi smanjenja razlika unutar istoga tarifnog broja. Time bi se smanjio "manevarski prostor" za taj oblik NG-a. U Hrvatskoj takvu analizu nije moguće provesti jer se CT mijenjao sredinom 1996. i 2000. godine. Od Državnog zavoda za statistiku (DZS) za sada nije moguće dobiti podatke o uvozu robe prema tarifnim oznakama za polugodišnja razdoblja niti za razdoblja unutar godine. To se posebice očituje pri naknadnim promjenama carinskih stopa propisanih na temelju Uredbi o izmjeni Uredbe o carinskoj tarifi (NN 56/2001, 62/2001, 78/2001 i 82/2001). Ipak, podatke će biti moguće dobiti za 2001. godinu jer se CT donosi za svaku godinu, stupa na snagu svakog 1. siječnja, a DZS još objavljuje godišnje podatke o uvozu roba prema tarifnim oznakama.

1.4. Krivotvorenje dokumenata i izigravanje pravila o podrijetlu robe

U sklopu priprema za ulazak Hrvatske u članstvo WTO-a krajem 1999. godine donesena je Uredba za provedbu Carinskog zakona (NN 144/99). Glava II. Uredbe definira podrijetlo robe i postupak izdavanje certifikata o podrijetlu robe. Korištene

definicije, pravila i procedure usklađene su sa WTO-ovim Sporazumom o podrijetlu robe. Odredbe o podrijetlu robe sastavni su dio bilateralnih ugovora o slobodnoj trgovini, te moraju biti usuglašene s odredbama iz glave II. Uredbe za provedbu carinskog zakona. Trenutačno su u primjeni četiri ugovora o slobodnoj trgovini i preferencijski režim trgovine s EU-om na temelju korištenja dijela povlastica što ih je imala bivša država na osnovi Sporazuma između SFRJ i EEZ iz 1983. godine. Preferencijski režim trgovine s EU-om bit će uskoro zamijenjen Sporazumom o trgovini, koji je sastavni dio Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SAA) između EU-a i Hrvatske. Uvoz proizvoda iz EU-a obavlja se prema osnovnim carinama iz CT-a, dok se uvoz iz zemalja s kojima su potpisani ugovori o slobodnoj trgovini ostvaruje na temelju povlaštenih stopa utvrđenih ugovorima. Udio uvoza iz četiri zemlje (BiH, Slovenije, Mađarske, Makedonije) iznosio je 2000. godine 12% ukupnog uvoza.

Postojanje povlaštenih (nižih) stopa pri uvozu proizvoda iz zemalja s kojima je Hrvatska zaključila ugovore o slobodnoj trgovini potencijalni je izvor NG-a u vanjskoj trgovini, poglavito ako je riječ o zemljama s nedovoljno razvijenim zakonodavstvom, carinskim i poreznim sustavom. To se ponajprije odnosi na uvoz robe iz Bosne i Hercegovine, jer asimetrični Ugovor o slobodnoj trgovini s BiH omogućuje uvoz svih proizvoda podrijetlom iz BiH bez carine. Kako su najveće carine propisane CT-om u segmentu poljoprivrednih proizvoda, u budućnosti se može očekivati porast uvoza tih proizvoda iz BiH. Ugovor o slobodnoj trgovini s BiH privremeno se primjenjuje od početka 2001. godine, a podaci o robnoj razmjeni s tom zemljom za prvih sedam mjeseci ove godine pokazuju porast uvoza iz BiH od 58,1% u odnosu prema istom razdoblju 2000. godine. Taj je porast rezultat poboljšane konkurentnosti BH proizvođača kojima je ukidanje carina olakšalo ulazak na hrvatsko tržište. Osim toga, nulte carinske stope koje se primjenjuju na uvoz robe iz BiH potencijalni su generator NG-a. Naime, zbog nedovoljne razvijenosti i nekoordiniranosti carinske službe iz BiH (posebno u dijelu veterinarskog nadzora), moguće su manipulacije u primjeni pravila o podrijetlu robe i popratnim dokumentima. Vrlo je očito postojanje takvih pojava, na što su nedavno upozorili i predstavnici Ministarstva gospodarstva RH koji prate provedbu Ugovora.

Na taj način u obje zemlje:

1. Poduzeća iz BiH mogu uvoziti proizvode iz trećih zemalja, te ih u istom ili prerađenom obliku bez carine plasirati u Hrvatsku te na temelju reeksporta ostvarivati solidnu dobit izigravajući pravila o podrijetlu robe.

2. Hrvatska poduzeća mogu osnivati poduzeća-kćeri u BiH, koja uvoze proizvode iz trećih zemalja u BiH. Ti se proizvodi u istom ili prerađenom obliku izvoze u Hrvatsku kao proizvodi podrijetlom iz BiH, na što se ne plaća carina. Na taj se način državni proračun zakida za prihode od carina i dio poreznih prihoda jer je porezna osnovica smanjena za iznos carina. Osim toga, kapitala iz Hrvatske odlijeva se na račune poduzeća-kćeri u BiH. Jedini troškovi koje imaju poduzeća-kćeri u BiH jesu carina na uvoz proizvoda iz trećih zemalja u BiH, troškovi prijevoza iz BiH u Hrvatsku i operativni troškovi poslovanja poduzeća-kćeri.

U tablici 3. prikazane su razlike u carinskim stopama unutar tarifnih brojeva s obzirom na podrijetlo robe (opće stope i stope koje se primjenjuju na temelju ugovora o slobodnoj trgovini).

Tablica 3: Razlike carinskih stopa (uključujući promjenjivu stopu) unutar TB, prema podrijetlu proizvoda

Razlika u postotnim bodovima	Carine				
	Osnovne (MFN)	na uvoz proizvoda podrijetlom iz Slovenije	na uvoz proizvoda podrijetlom iz Makedonije	na uvoz proizvoda podrijetlom iz Mađarske	na uvoz proizvoda podrijetlom iz BiH
>=20,01	51	36	46	29	0
15,01-20	16	8	14	6	0
10,01-15	100	14	13	17	0
4,01-10	158	27	26	56	0
0,01-5	246	28	27	28	0
0	670	1 128	1 115	1 105	1 241

Podaci iz tablice pokazuju da najviše tarifnih brojeva s najvišim pripadajućim vrijednostima tarifnih razlika postoji na području općeg uvoza, a razlika se smanjuje pri uvozu robe iz zemalja s kojima Hrvatska ima sklopljene ugovore o slobodnoj trgovini. Za uvoz robe iz BiH nema tarifnih razlika jer se cijeli uvoz s tog područja ostvaruje uz nultu carinsku stopu.

Za uvoza robe iz drugih zemalja s kojima je Hrvatska zaključila ugovore potencijalna je dimenzija NG-a mnogo manja. Razlike u carinskim stopama unutar TB-a manje su nego u režimu općeg uvoza, ali postoji stroži nadzor primjene pravila o podrijetlu robe.

2. Učinak carinskih olakšica i povlastica na aktivnosti NG-a

Uvođenjem novoga Carinskog zakona krug korisnika carinskih olakšica i povlastica djelomice je ili u cijelosti smanjen. Od 1. siječnja 2000. godine ukinuta je mogućnost bescarinskog uvoza opreme po osnovi stranih ulaganja u domaće poduzeće ili radnju na temelju rješenja izdanih od posebne Stručne komisije pri Ministarstvu financija. Od 1. lipnja 2001. godine najviše se smanjuje broj korisnika uvoznih povlastica. Tada su ukinute povlastice na uvoz osobnih automobila za najveće skupine korisnika. Carinske olakšice i povlastice krajnje su netransparentan instrument vanjskotrgovinske politike. Njihovo postojanje definirano je člankom 22. Carinskog zakona, a Vlada može propisati uvjete prema kojima će Carinska uprava za određenu robu, zbog vrste ili upotrebe u određene svrhe, odobriti plaćanje povoljnije carine od one propisane Carinskom tarifom za tu robu. Veličina olakšice i krug korisnika definirani su zakonima koji nisu u domeni ekonomskih odnosa s inozem-

svom (Zakon o poticanju ulaganja, Uredba o uvjetima i postupku plaćanja povoljnije carine pri uvozu opreme za tehnološku obnovu brodogradilišta, Uredba o uvjetima i postupku plaćanja povoljnije carine pri uvozu robe koja se besplatno prima iz inozemstva, Zakon o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji, Pravilnik o poreznim i carinskim povlasticama na područjima posebne državne skrbi te Zakon o obnovi i razvoju Grada Vukovara). Osim što se na osnovi olakšica i povlastica smanjuje plaćanje carinskih pristojbi, bitno se smanjuje i osnovica za obračun poreza na dodanu vrijednost i posebnih poreza (trošarina). U tablici 4. prikazana je procjena izgubljenih prihoda od carina i PDV-a zbog primjene carinskih olakšica i povlastica pri uvozu.

Tablica 4: Procjena izgubljenih prihoda od carina i PDV-a uslijed korištenja carinskih olakšica i povlastica pri uvozu

U tisućama kuna i %	1995.	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.
prihodi od carina i carinskih pristojbi	3 920 774	3 942 438	4 639 995	4 127 523	4 287 890	3 795 288
uvoz robe	39 638 332	42 327 373	56 092 916	53 359 811	55 712 686	65 883 510
ukupni proračunski prihodi	27 880 779	31 367 481	33 846 123	43 808 593	46 356 724	44 635 673
prihodi od carina i carinskih pristojbi/vrijednost uvoza (%)	9,9	9,3	8,3	7,7	7,7	5,8
prosječna carinska stopa po CT (vagana) (%)	12,0	10,1	10,1	10,1	10,1	7,0
razlika (%)	2,1	0,8	1,9	2,4	2,4	1,2
potencijalni prihodi od carina i carinskih pristojbi (%)	4 756 600	4 287 763	5 628 212	5 405 349	5 643 695	4 592 081
izgubljeni (potencijalni - ostvareni) carinski prihodi (%)	835 826	345 325	1 042 217	1 277 826	1 355 805	796 793
izgubljeni carinski prihodi od PDV-a zbog umanjene osnovice (%)	3,0	1,1	3,1	2,9	2,9	1,8
izgubljeni prihodi od PDV-a zbog umanjene osnovice				281 122	298 277	175 294
izgubljeni prihodi od PDV-a zbog umanjene osnovice % od ukupnih pror. prihoda				0,6	0,6	0,4
izgubljeni prihodi po osnovi carina i PDV-a				1 558 948	1 654 082	972 087
izgubljeni prihodi po osnovi carina i PDV-a u % od ukupnih pror. prihoda				3,6	3,6	2,2

Izvori: Ministarstvo financija i DZS

U prvom koraku izveden je pokazatelj odnosa prihoda naplaćenih od carinskih stopa i carinskih pristojbi (izvor: MF) i godišnje vrijednosti sve robe uvezene u Hrvatsku (izvor: DZS), koji se još naziva i implicitnom carinskom stopom. Prosječna

carinska stopa na razini CT-a izračunana je kao vagani prosjek svih stopa iskazanih u tada važećem CT-u. Kao ponder uzeta je vrijednost uvoza roba prema tarifnim brojevima u pojedinim godinama. Razlika između tih dviju stopa odnosi se na učinke carinskih olakšica, povlastica i nemogućnosti pravodobne naplate carinskih pristojbi. Potencijalni prihodi od carina i carinskih pristojbi čine prihode koje bi državni proračun ostvario uz pretpostavku da ne postoje carinske povlastice ni olakšice, tj. kada bi implicitna carinska stopa bila jednaka prosječnoj vaganoj carinskoj stopi na razini CT-a. Izgubljeni carinski prihodi daju razliku između potencijalnih i ostvarenih carinskih prihoda. Najveći porast izgubljenih carinskih prihoda bio je 1997. godine, kada je u posljednjem tromjesečju eskalirao uvoz osobnih automobila zbog korištenja povlastica. Do smanjenja izgubljenih carinskih prihoda došlo je tek 2000. godine, kada je stagnirao uvoz osobnih automobila i kada su ukinute olakšice za uvoz opreme po osnovi stranih ulaganja. Najveći dio carinskih povlastica pri uvozu automobila ukinut je početkom lipnja 2001. godine, što je rezultiralo povećanim uvozom automobila u prvoj polovici 2001. godine. Zbog toga se pretpostavlja da će se povećati iznos izgubljenih carinskih prihoda. Za razdoblje 1998-2000. godine iskazana je i procjena izgubljenih prihoda od PDV-a zbog smanjenih carinskih prihoda nastalih iskorištenjem carinskih olakšica i povlastica pri uvozu. Za 1998. i 1999. godinu procjena izgubljenih fiskalnih prihoda od carina i PDV-a zbog smanjene carinske osnovice iznosi 3,6% ukupnih proračunskih prihoda, a za 2000. godinu 2,2%⁵. Smanjenje iznosa prihoda izgubljenih u 2000. godini uglavnom je rezultat pada potencijalnih prihoda od carina zbog ulaska Hrvatske u WTO i s tim povezanog smanjenja carinskih stopa na uvoz većine poljoprivrednih i industrijskih proizvoda u CT-u za 2000. godinu (CT je stupio na snagu 1. srpnja 2000).

Ukidanje carinskih olakšica i povlastica za najveće skupine korisnika sredinom 2001. godine pridonijelo je poboljšanju transparentnosti vanjskotrgovinske politike, fiskalne politike i slabljenju aktivnosti NG-a (neformalno trgovanje uvoznim povlasticama, korištenje uvezenih vozila na punomoć imatelja povlastice, podmićivanje liječničkih komisija i sl.). Iskazane procjene izgubljenih carinskih prihoda i prihoda od PDV-a zbog smanjene carinske osnovice pokazuju izgubljene fiskalne prihode koji su istodobno i "skriveni" fiskalni rashodi (nevidljive subvencije). Da ne postoje olakšice i povlastice pri uvozu robe, carine bi se pri uvozu naplaćivale u punom iznosu i proračunski bi prihodi od toga bili znatno veći, a planiranje i upravljanje proračunom transparentnije (jer bi se na rashodnoj strani evidentirale izravne isplate subvencija pojedinim skupinama korisnika). Uvoz pojedinih roba (poglavito automobila) bio bi vjerojatno manji. Korisničke skupine koje su bile utvrđene režimom olakšica i povlastica bile bi suočene s plaćanjem pune cijene ocarinjenog proizvoda. U uvjetima proračunskog deficita visina izravnih subvencija korisnicima bila bi uvjetovana trenutanim stanjem proračuna i stoga podložna smanjenju proračunskih izdataka za tu namjenu. Kako bi u takvim uvjetima odobrene subvencije bi-

⁵ Izgubljeni carinski prihodi vjerojatno su i nešto veći od iskazanih jer podaci o fiskalnim prihodima od naplaćenih carina obuhvaćaju i prihode od carinjenja roba pri individualnom uvozu naših građana (tzv. shopping) u vrijednosti većoj od 300 kuna po osobi. Podaci o uvozu u VT statistici odnose se samo na uvoz što ga ostvare od strane pravne osobe. Podaci o vrijednosti individualnog uvoza roba koji podliježe plaćanju carine nisu dostupni.

le niže od “nevidljivih subvencija” na temelju olakšica i povlastica, korisnici bi svoje odluke o kupnji vjerojatno usmjerili u kupovinu jeftinijih dobara.

3. Upućuju li razlike između bilateralnih pokazatelja robne razmjene na postojanje NG-a u vanjskoj trgovini

Bilateralni pokazatelji robne razmjene dviju zemalja dobiju se usporedbom podataka o izvozu iz zemlje A u zemlju B u statistici zemlje A s podacima statistike zemlje B o uvozu zemlje B iz zemlje A, i obrnuto. Razlike obično nastaju zbog različitosti u paritetima isporuke (izvoz se iskazuje f.o.b. paritetom, a uvoz c.i.f. paritetom)⁶, vremena bilježenja transakcije (npr. ono što je evidentirano kao izvoz iz zemlje A 30. prosinca 2000. godine može se evidentirati kao uvoz u zemlju B tek 3. siječnja 2001. zbog višednevnog transporta robe i obavljanja formalnosti carinjenja), različitosti u postupku konverzije tečajeva nacionalnih valuta u odnosu prema USD (dnevni ili tjedni) koji se primjenjuju na dan carinjenja, fluktuacije tečajeva nacionalnih valuta s obzirom na USD u razdoblju između izvoznoga i uvoznog carinjenja, tretmana robe u tranzitu (uključuje li se u VT statistiku ili ne) te različitosti u postupku utvrđivanja carinskih osnovica i zemlje podrijetla robe.

Da bi uskladile opće podatke o međusobnoj robnoj razmjeni (tako da zbroj svjetskog izvoza bude približno jednak zbroju svjetskog uvoza), zemlje članice WTO-a moraju se pridržavati odredaba te organizacije glede podrijetla i vrednovanja robe te harmonizacije nacionalnog CT-a. Te odredbe moraju biti ugrađene i u nacionalno zakonodavstvo.

Razlike u bilateralnim pokazateljima robne razmjene između dvije zemlje u opsegu od 10-15% ne moraju nužno upućivati na postojanje NG-a u međusobnoj trgovini. Ovisno o njihovoj međusobnoj udaljenosti i troškovima transporta i osiguranja, koeficijent prilagodbe c.i.f. pariteta isporuke f.o.b. paritetu kreće se obično unutar 2 - 8%, a ostatak otpada na druge navedene činitelje. U tablici 5. dana je usporedba podataka o međusobnoj razmjeni Hrvatske i BiH u razdoblju 1993-1999. godine.

Na razini salda podaci se u cijelom promatranom razdoblju razlikuju za 11,8%, uz minimalne promjene u pojedinim godinama. Na postojanje NG-a u robnoj razmjeni između dviju zemalja upućuju razlike veće od 10-15% na razini ukupnih pokazatelja (ovisno o udjelu prijevoznih troškova, ali i osiguranja odnosno duljine serije podataka koju promatramo, i to uz pretpostavku dovoljne razvijenosti statističkih sustava), te o pojedinačno uočenoj većoj razlici u pokazateljima na razini proizvoda, tj. na razini tarifnih brojeva ili tarifnih oznaka. Ovisno o relativnom udjelu jedinog proizvoda u razmjeni i smjeru razlike (pozitivna ili negativna), može doći do tzv. samoponištavanja razlike na razini ukupne razmjene. Pritom potencijalni izvori NG-a nisu u prvi mah uočljivi jer su aktivnosti NG-a usmjerene uglavnom na pojedine proizvode ili skupine proizvoda.

⁶ Vrijednost robe na granici zemlje izvoznice (uključujući troškove prijevoza i osiguranja do granice) iskazuje se f.o.b. paritetom a c.i.f. paritetom iskazuje se vrijednost robe koja uključuje sve popratne troškove usluga prijevoza i osiguranja (pruženih od rezidentnih i nerezidentnih subjekata). Razlika u vrijednosti isporuke na c.i.f. i f.o.b. paritetu predstavlja vrijednost usluga i treba se isključiti iz vrijednosti robe.

Tablica 4: Usporedba bilateralnih podataka o robnoj razmjeni Hrvatske i BiH

U mil. USD	1993.	1994.	1995.	1996.	1997.	1998.	1999.	Ukupno
BiH								
saldo robne razmjene	-195	-368	-414	-545	-590	-577	-490	-3 179
izvoz u Hrvatsku	13	4	8	58	124	142	105	454
uvoz iz Hrvatske	208	372	422	603	714	719	595	3 633
Hrvatska								
saldo robne razmjene	175	334	374	485	512	498	425	2 803
izvoz u BiH	189	338	383	459	649	654	541	3 303
uvoz iz BiH	14	4	9	64	137	156	116	500
razlika u odnosu na hrvatske podatke								
saldo	89,7	90,8	90,3	89,0	86,8	86,3	86,7	88,2
hrvatski izvoz/BiH uvoz	90,9	90,9	90,8	92,0	90,9	91,0	90,9	90,9
hrvatski uvoz/BiH izvoz	107,7	100,0	112,5	110,3	110,5	109,9	110,5	110,1

Izvor: IMF, 2000.

Zaključak

Neslužbeno gospodarstvo postoji i u vanjskoj trgovini, bez obzira na to je li riječ o ilegalnim transakcijama (pranju novca) ili o legalnima (izbjegavanju carinskih i poreznih pristojbi). U radu su sustavno prikazani pojavni oblici NG-a u vanjskotrgovinskim transakcijama hrvatskih subjekata s ostatkom svijeta. Klasično krijumčarenje robe (engl. *shuttle trade*) radi daljnje preprodaje robe nije obrađeno jer je opseg takvih transakcija već više godina marginalan. To je rezultat triju čimbenika: 1. kontinuiranog procesa liberalizacije trgovine u Hrvatskoj, 2. postojanja velikog broja uvoznih poduzeća i 3. relativno niskih carina na uvoz gotovih proizvoda. Ti su čimbenici ujedno smanjili velike profite tog oblika NG-a. Procjene veličine NG-a u vanjskoj trgovini nisu izrađene za prethodne godine zbog slabe statističko-dokumentacijske osnove (osim procjene učinaka izgubljenih carinskih prihoda i prihoda od PDV-a zbog smanjene carinske osnovice, što je posljedica carinskih olakšica i povlastica pri uvozu). Stoga se u radu upućuje na segmente u kojima bi se NG mogao pojaviti u Hrvatskoj. Za svaki pojavni oblik nositeljima trgovinske, fiskalne i ukupne makroekonomske politike dane su konkretne preporuke kako utvrditi postojanje i ocijeniti veličinu NG-a, te kako preventivno djelovati radi pravodobnog suzbijanja (ili minimiziranja učinaka) pojedinih oblika NG-a. Iz istraživanja proizlaze i nove smjernice za daljnja istraživanja na području NG-a u vanjskoj trgovini, posebice u smislu učinkovitosti carinske administracije, pranja novca, fiskalnog učinka carina te posljedica što ih snižavanje poreza na dobit u pojedinim zemljama ima za stjecanje komparativnih prednosti u gospodarstvu.

LITERATURA

- BIDIAN, F. (2000). *Underground Economy in Transition Countries*, Guest Lecture for Macro 1102. Available from:
<http://www.econ.umn.edu/~gcarmona/econ1102/guest/florin.htm>
- CARINSKI zakon, NN 78/99. Zagreb : Narodne novine.
- FIAS, 2001. *Croatia: Administrative Barriers to Foreign Investment*. Foreign Investment Advisory Service.
- IMF, 2000. *Direction of Trade Statistics*. Washington: International Monetary Found.
- KAUFMANN, D. And KALIBERDA A., 1996. An "Unofficial" Analysis of Economies in Transition: An Empirical Framework and Lessons for Policy. *Development Discussion Paper* No. 558
- OECD, Financial Action Task Force on Money Laundering: Report on Money Laundering Typologies različiti brojevi, Paris : FATF : OECD
- ODLUKA o proglašenju Zakona o potvrđivanju Protokola o pristupanju Republike Hrvatske Marakeškom ugovoru o osnivanju Svjetske trgovinske organizacije, NN - Međunarodni ugovori 13/00. Zagreb : Narodne novine.
- URED za sprječavanje pranja novca (<http://www.tel.hr/crofin/hr/main.htm>)
- UREDDBA o robama koje podliježu režimu izvoznih i uvoznih dozvola, NN 78/00. Zagreb : Narodne novine.
- UREDDBA za provedbu carinskog zakona, NN 144/99. Zagreb : Narodne novine.
- ZAKON o dopuni Zakona o carinskoj tarifi, NN 117/00. Zagreb : Narodne novine.

D a v o r G a l i n e c : T h e U n d e r g r o u n d E c o n o m y i n F o r e i g n T r a d e

Summary

The activities of the UE are carried out through many channels, foreign trade being one of the more important. The false statement of data related to the value, amount, condition and origin of goods can have an essential effect on the size of the financial flows that follow the goods flows, and also on the amount of the customs duties, taxes and other transfers that the participants wish to avoid, but are supposed to pay to the government. The basic aim of this work is to determine the potential channels of the UE in foreign trade operations between Croatian and foreign firms and the reasons for their coming into being (money laundering, false declaration of value of goods on the customs declaration, the differences in customs rates in the import of similar goods, the forging of documents and sidestepping the rules about the origin of goods). As part of this, special attention is devoted to the existence of bilateral free trade agreements and their potential effect on the UE. Furthermore, the effects of the existence of customs privileges and exemptions on the activities of the UE from the point of view of lost cus-

toms and some tax revenues are considered (3.6% of total budgetary revenue in 1998 and 1999, or 2.2% in 2000). Getting rid of the exemptions and privileges during the import of goods would lead to a more transparent handling of fiscal policy and image of the revenue and expenditure side of the national Budget. The work results in conclusions and guidelines for further research into the UE in foreign trade, particularly to do with the effectiveness of the customs administration, the fiscal productivity of customs duties, money laundering and the consequences of the reduction of profits tax for the purpose of acquiring comparative advantages for the economy.

Key words: underground economy, foreign trade, money laundering, customs rates